

Малвина Александрова / Malvina Aleksandrova

БЪЛГАРСКАТА ШЕВИЦА В ЕВРОПЕЙСКАТА МОДА

The Bulgarian Embroidery in the European Fashion

Summary: Bulgarian folk art has a great diversity and richness. The jewellery decoration determines to a great extent the idolatry and the originality of the folk costumes. The embroidery decoration is typical for the whole country, but the widest application is found in the traditional clothing of the population of North, Northwestern Bulgaria. From the Latin “modus”, through the French “mode” in Bulgaria, the term “fashion” was imposed. It is conditioned by the taste of time most often in the form of clothing, figure, manners, jewelry, art, literature. Pelagia Vidinska is a woman who presented Bulgaria to the European fashion map 100 years ago. Develops the trend in world fashion for the return of ethno and folk elements in design.

Key words: folk, bulgarian embroidery, european, fasion, clothing.

В етнологията облеклото се приема като определящ белег в етнокултурната характеристика на дадена общност, равнозначно по своята значимост с езика. То е първият видим показател, основен в опозициите „свой–чужд“, „ние–другите“¹.

Важен елемент на българското традиционно облекло е шевицата. В нея са вградени най-интимните чувства и преживявания на българката². Не е необходимо българката да разказва за себе си. Бродираните шевици разказват за нея. Шевицата във всеки регион, село, семейство е различна. Може да се каже, че никъде в България няма носия с еднакви шевици. Те са индивидуално творчество на всяка българка. Те носят скрито досие, което е трудно да се разчете от човек, който не познава символите, бродирани върху дрехата.

Впечатляващо е мнението на западноевропейските пътешественици от миналото за българското облекло с вземо. През 1553 г. френският аристократ Ожие Гизлен дьо Бусбек под въздействието на шевичната украса възкликва: „Носията на българите е забележителна!“³. Феликс Каниц отбелязва: „Мотивите в българската шевица са така разнообразни и така преплетени, че биха могли да служат за образец на изкусните художници в Европа“⁴.

Това възторжено отношение на чужденците към българските шевици се запазва и в нашата съвременност. На конгреса на модата, проведен в Париж през 1966 г., е представена българска колекция в национален стил. Председателят на журито става на крака и възторжено произнася: „*Каква неземна*

*красота има в тези модели, невиджана фантазия! Каква грация! Какво изящество! Какво майсторство! Каква сръчност! Всичко, което може да сътвори човешкият гений*⁵.

В настоящата публикация ще се потърси отговор именно на въпроса как традиционната българска шевица се съчетава с модата в Европа. Как европейската мода влияе на българската шевица и обратно?

Етимологията на термина „мода“ се свързва с латинската дума „модус“ и френската „мод“. Под „мода“ се разбира най-често актуалният вид на облеклото, който включва фигурата, материите, кройките, накитите и всички останали аксесоари. Модата е стремеж на хората непрекъснато да обновяват всичко около себе си, в случая облеклото и украсата към него.

Българското традиционно облекло може да се приеме като едно от най-богатите и най-красиви облекла с шевична украса в Европа. Днес в България носията отдавна е забравена като причината е най-вече в динамично променящата се функционалност на облеклото, съобразена и с изискванията на нашето време. През последните години обаче се забелязва една нова тенденция, проводник на която са българите – колекционери на носии и шевици, които се стремят да възстановят останалото от тях. Интересът към шевицата расте и в други области на нашето всекидневие, като тя се превръща в „мода“, отразена в сувенири, различни предмети от бита и най-вече във всекидневното и празничното ни облекло.

Като елемент на модата шевицата се утвърждава в българското облекло още през 20-те години на ХХ в. На юбилейна изложба в Рио де Жанейро през 1922 г. България е представена с два женски народни костюма от Карнобатско, множество шевици, колани и някои промишлени изделия⁶.

Първата жена, която представя българската шевица пред Европа, е Пелагия Видинска. Тя е дизайнер на някои от любимите рокли с мотиви от българска шевица на царица Йоанна. Пелагия Видинска става най-известната дизайнерка в София през 20-те и 30-те години на ХХ в. Печели и да я наричат „българската Коко Шанел“, защото в моделите ѝ се усеща влиянието на „Шанел“ и „Ланвен“ в България. Тя изработва и костюмите за дефилето на първата Мис България – Люба Йоцова, през 1929 г.

В списание „Моден журнал“ от 1928 г. се споменава за изложба ревю на Пелагия Видинска, организирана по подобие на тези в Париж, на която тя представя своите модели с помощта на манекени. На ревюто са представени двадесет модела на български и европейски дрехи. В първата част на ревюто са представени носии, като всеки модел има свое име – „Македония“, „Син Охрид“, „Ловеч“, „Шоп“, „Болярка“ и други. Втората част на ревюто е подготвена типично по тогавашния парижки модел. В моделите се усеща умението на П. Видинска да съчетава тогавашния модерен европейски силует именно с елементи от българската шевица. В интервю за списанието тя споделя, че има поръчка за рокли с бродерии в български стил от френска модна къща.

Евдокия Петева-Филова е другата българка, която през 20-те години на ХХ в. се утвърждава като етнограф изследовател на българските шевици и техните регионални и локални варианти. Тя проучва отделните шевични орнаменти, като акцентът е поставен върху техния произход и разпространение⁷. Автор е на научни публикации, посветени на животинските и човешките фигури в българската текстилна орнаментика, както и на албумите „Български народни шевици“ (II част, в съавторство със Ст. Л. Костов, 1928) и „Български народни колани“ (1931). Като уредник в Народния етнографски музей – гр. София, Евдокия Петева участва и в организирането на етнографски изложби в страната и чужбина (Прага, 1938), задължителна част от които е представянето на оригинални образци на българското традиционно облекло⁸.

Като резултат от делото на споменатите родолюбиви българки в европейското облекло започват да се прокрадват елементи от българските шевици, свързани най-вече с приложението им в украсата на облеклото.

Тази тенденция се запазва и по-късно, като български шевични орнаменти продължават да красят различни европейски модни облекла. Неслучайно Пиер Карден при своето посещение на България, преди повече от 30 години споделя, че българската национална носия би могла да се конкурира и с най-добрите произведения на висшата мода⁹. В съвременната европейска мода нараства интересът на дизайнери и модни къщи като Джон Галиано, Изабел Маран и „Valentino“ именно към автентичното наследство в областта на облеклото. През 2015 г. френската дизайнерка Изабел Маран представя в своята колекция шевици върху тъмносиня туника, вдъхновени от фолклора на Източна Европа. Източноевропейските шевици са ключова модна тенденция за сезон пролет – лято 2015 и на модна къща „Valentino“. По време на Седмицата на модата в Париж са представени модели, които показват естествената красота на жената от Източна Европа. Включените фолклорни елементи могат да бъдат открити във всички части на показаните модели – дори и върху обувките.

Едни от най-популярните лица от света на шоубизнеса също се оказват почитатели на модни облекла с източноевропейски шевици. Това са Кейт Мос, Ан Хатауей, Холи Бери, Камила Бел, Сандра Бълок, Никол Кидман и певицата Адел. Актьорът Джаки Чан е почитател на шевицата в мъжкото модно облекло.

В България, като пример за използването на шевицата в модата, може да се посочи името на Моряна Филипова (на 16 години) от град София. Тя е създател на собствена модна линия, озаглавена „Фолклорните мотиви в съвременния гардероб на работещата жена“. При украсата на моделите основната роля също е поверена на използването на традиционната българска шевица. Нещо повече, шевиците в моделите са бродирани лично от Моряна. Това е ярък пример, че съвременното младо поколение проявява все по-траен интерес и към изработването на шевицата в наше време. За три месеца М. Филипова създава 13 модела и планира да подготви колекция от вратовръзки с шевици.

През 2017 г. Мариана Пеевска от Асеновград също създава колекция с традиционни шевични мотиви, озаглавена „Сърмено сърце“. На фиг. 1. се вижда

скица на един от моделите ѝ. Прототипи при нейното създаване са традиционните български носии, в чиято изработка сърменият конец е последният щрих в украсата им. Цялата тази палитра от родопски, шопски, пирински и добруджански носии е превъплътена именно в актуалната визия на представените модни модели. В тях се усеща още старанието на дизайнерката модерните кройки и материи да са съобразени и с изискванията на съвременната жена за удобна и интересна дреха.

Друго необичайно ревю на елегантни мъжки и женски сака, украсени с български шевици, е представено от формация „Ричмарт“. Тази българска формация е една от най-модерните фабрики за мъжки костюми в Европа. Шевицата по мъжките ризи се бродира по пазвата, отворите на ръкавите и раменете. Бродира се върху раменете, за да са силни мъжете и да бъдат предпазени от зли сили. Моделите на саката се отличават с богатата си шевична украса. Използвани са предимно ромбоидни орнаменти, но не липсват и силно стилизирани флорални мотиви. В случая ромбът е символ на земното и женското плодородие и на Богинята майка. На едно от саката е бродиран и знакът на Богинята птица (φ) (фиг. 3). В народните вярвания птицата е символ на идеите за космическия ред и движението в Света, както и на идеята, че материалният свят е отражение на духовните желания¹⁰. В модната колекция преобладават предимно ярките цветове като жълто, оранжево, червено и синьо (фиг. 2.) Женските сака са много елегантни, но в сравнение с мъжките не са толкова богати откъм шевична украса.

На ревюто моделите са представени и в съпровод от народни танци, като част от кампанията на формация „Ричмарт“ за популяризирането на българското възбено изкуство.

В заключение може да се отбележи, че днес все повече творци избират шевицата като модерен елемент при изработката на дрехи и аксесоари към тях – бижута, колани, обувки и чанти. При облеклата шевичните мотиви са вплетени както във всекидневното облекло, така и в неговите разновидности като професионално (бизнес облекло) или празнично (булчинско, абитуриентско) облекло. От написаното дотук следва и изводът, че българската шевица е позната в европейската мода още от 30-те години на XX век. В съвременния свят тя става все по-търсена като обект на творческа дейност. Как ще бъде „вплетена“, зависи само от въображението на отделните творци. Факт е също, че дори обикновените българи в страната и чужбина активно се интересуват от шевицата и се гордеят, че могат да покажат на Европа „богатствата от скрина на баба“.

Естествено, днес шевичната украса има друго значение в композицията на съвременното облекло. Тя е по-скоро декорация, показваща личните умения и художествения усет на тези, които я изработват и прилагат, а защо не и на тези, които я предпочитат като елемент в облеклото си. В този смисъл нашата шевица вече не е традиционен идентификационен знак, запазен само за

българите, а съставен елемент от развитието на съвременната българска и европейска мода¹¹.

БЕЛЕЖКИ/NOTES

¹ Дечева, М. Етнология на облеклото в България – традиции и перспективи. – Българска етнология, 2005, № 3–4, с. 37

² Тодорова, Елена. Български народни шевици. Албум II част, изд. Георги В. Марков 2016 г. /Аксиния Бутева Български шевици стр. 6

³ Банчева, Елена. Българска народна носия с 368 цветни илюстрации. С., 2010 с. 95

⁴ Пак там, с. 95

⁵ Пак там, с. 95

⁶ Георгиева, Т. Българската етнография в периода 1878–1944. Представители, постижения, проблеми. В. Търново, 2017, с. 68.

⁷ Пак там, с. 361.

⁸ Пак там, с. 69–70.

⁹ Пиер Карден е френски моделиер от италиански произход и е едно от най-влиятелните и известни имена в историята на модата.

¹⁰ Боева, Ю. Мъдростта на Великата майка. С., 2010, с. 97.

¹¹ Тодорова, Е. Български народни шевици. Албум II част, изд. „Георги В. Марков“ 2016 / Аксиния Бутева, с. 6.

ЛИТЕРАТУРА/REFERENCES

Изследвания:

Банчева, Е. Българска народна носия с 368 цветни илюстрации. София: Борина, 2010. [Elena Bancheva. Balgarskata narodna nosiya s 368 cvetni ilyustratsii. Sofia: Borina, 2010] **Боева, Ю.** Мъдростта на Великата майка, София, 2010. [Yulia Boeva. Madrostta na Velikata mayka, Sofia, 2010.]

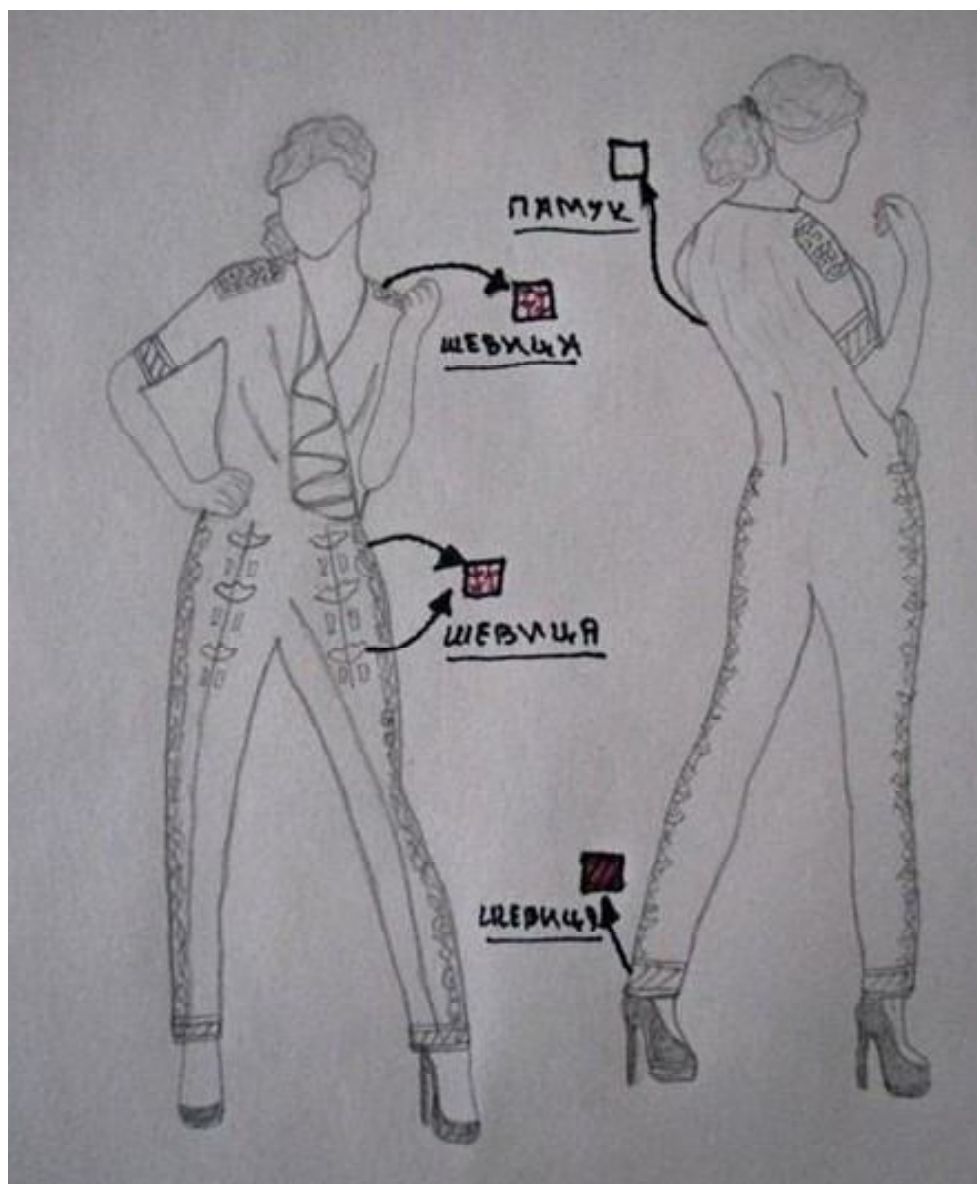
Георгиева, Т. Българската етнография през периода 1878–1944. Представители, постижения, проблеми. В. Търново, 2017. [Temenuga Georgieva. Balgarskata etnografia prez perioda 1878–1944. Predstaviteli, postijeniq, problem. V. Tarnovo, 2017.]

Дечева, М. Етнология на облеклото в България – традиции и преспективи – В: БЕ, кн. 3–4, с. 37–42. – [Mirella Decheva. Etnologia na oblekloto v Balgaria – traditsii i perspektivi – V. BE. kn. 3–4, s. 37–42]

Станоева, Ив. Едно културно измерение (човекът и шевицата). – БФ, год. XVIII, 1992, кн. 4, 22–29. – [Iv. Stanoeva. Edno kulturno izmerenie (chovekat i shevitsata). – BF, god. XVIII, 1992, kn. 4, 22–29]

Албуми:

Тодорова, Е. Български народни шевици. Албум II част, изд. „Георги В. Марков“ 2016 / Аксиния Бутева, с. 6. [Elena Todorova. Balgarski narodni shevitsi. Album II chast, izd. „Georgi V. Markov“ 2016 / Aksinia Buteva, s. 6.]

Фиг. 1.

Фиг. 2.

Фиг. 3.